

KOŚCIELNA PROCEDURA ADMINISTRACYJNA W NOWYM KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO

Nazwa „procedura administracyjna“ oznacza zespół przepisów określających sposób postępowania organów władzy administracyjnej w wykonywaniu swych celów i zadań władczych. Przez kościelną procedurę administracyjną należy rozumieć zespół przepisów regulujących wykonywanie tej władzy kościelnej, która nie jest ani prawodawczą, ani też sądową¹; na jej oznaczenie prawodawca w nowym KPK używa nazwy „władza wykonawcza“ lub „władza administracyjna“. Procedura administracyjna — zarówno w prawie świeckim, jak i kanonicznym — może być ogólna i szczególna. Procedura administracyjna ogólna jest to zespół norm jednolitych dla całej działalności administracyjnej, zaś procedura szczególna — zespół norm określających sposób postępowania w szczególnym rodzaju sprawach.

W systemach prawa świeckiego procedura administracyjna pojawiła się w XIX i XX w. Początkowo rozwinęły się przepisy procedury szczególnej odnoszące się do poszczególnych dziedzin prawnej regulacji działalności administracyjnej, jak prawo przemysłowe czy prawo górnicze. Postępowanie administracyjne ogólne ukształtowało się dopiero w I poł. XX w., w drodze stopniowego wyodrębniania się spod wpływów procedury cywilnej i karnej. Wprowadzenie tej procedury jest związane z przekonaniem o konieczności poszanowania praw podmiotowych obywateli przez organy administracji oraz doskonalenia metod działania tych organów wobec obywateli. Pierwszy kodeks ogólnego postępowania administracyjnego został wydany w Austrii w 1925 r. Kodeks ten stał się wzorem dla innych państw europejskich w opracowaniu własnych przepisów postępowania administracyjnego. W Polsce wyodrębnione, jednolite przepisy postępowania administracyjnego ogólnego pojawiły się w 1928 r.²

Każde współczesne państwo ma własną procedurę administracyjną ogólną oraz różne odmiany procedury administracyjnej szczególnej, które niekiedy mają nawet charakter wyłączający zastosowanie procedury administracyjnej ogólnej. Takie zjawia-

¹ P. Ciprotti. *Num aliquid novi praevidendum sit, quod attinet ad „iustitiam administrativam“ in Ecclesia*. PK 19:1976 nr 3-4 s. 3.

² B. Wasiułyński. *Prawo administracyjne*. Warszawa 1936 s. 74; B. Graczyk. *Postępowanie administracyjne. Zarys systemu*. Warszawa 1953 s. 15; J. Służewski. *Postępowanie administracyjne*. Warszawa 1982 s. 17-26.

sko występuje m.in. w Polsce Ludowej. Przejawy te są rezultatem daleko idącego zróżnicowania założeń dotyczących celów oraz zadań gospodarczych i politycznych państwa wobec obywateli.

Stopniowy rozwój procedury administracyjnej następuje również w Kościele. W KPK z 1917 r. zamieszczono kilka odmian procedury szczególnej (kan. 2147-2194, 646-668)³, natomiast nie uwzględniono procedury administracyjnej ogólnej. Pewne elementy procedury administracyjnej, odrębne od procedury sądowej, wprowadzone zostały w 1968 r. w Normach Specjalnych Sygnatury Apostolskiej⁴, dotyczących m.in. rozpatrywania rekursów wnoszonych do drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej przeciwko nielegalnym aktom administracyjnym. Papieska Komisja do Spraw Reformy KPK po raz pierwszy podjęła myśl zrehabilitowania przepisów tej procedury. Najpierw w podstawowych zasadach reformy KPK, które zostały poddane pod dyskusję podczas pierwszej sesji synodu biskupów, wysunięto postulat opracowania norm procedury administracyjnej, aby skutecznie zabezpieczona została ochrona praw podmiotowych w Kościele⁵. Zespół konsultorów zajmujący się działem *De processibus* na posiedzeniach w dniach 20-25 X 1969 r. wysunął postulat, aby wyodrębnić grupę roboczą do opracowania przepisów procedury administracyjnej.

Na podstawie wotów konsultorów opracowano pierwszą wersję schematu *De procedura administrativa*, złożonego z 16 kanonów, który poddano pod dyskusję na posiedzeniu członków tego zespołu w dniach 22-24 X 1970 r. Relację o tej pierwszej wersji, ukończonej 16 XI 1970 r. opublikowano w „Communications”⁶. Zespół ten, powiększony o nowych członków, na kolejnych swych sesjach w dniach 19-22 IV oraz 1-5 i 4-6 XI 1971 r. wypracował nową wersję tego schematu. Następnie z polecenia papieża Pawła VI pismem przewodniczącego komisji kodyfikacyjnej, kard. P. Felici (z 20 IV 1972 r.), schemat ten został przesłany dykasteriom Kurii Rzymskiej i konferencjom biskupów w celu zasięgnięcia ich opinii. Jako termin nadsyłania odpowiedzi ustalono 30 XI 1972 r.⁷

Relacje na temat wniosków dotyczących schematu *De procedura administrativa*, które napłynęły do komisji kodyfikacyjnej, zostały opublikowane przez Ch. Lefebvre i P. Ciprotiego⁸. Projekt ten wzbudził duże zainteresowanie zarówno biskupów, jak i

³ W KPK z 1917 r. były zamieszczone następujące odmiany procedury administracyjnej szczególnej w sprawach o charakterze karnoadministracyjnym: postępowanie przy usuwaniu proboszczów nieusuwalnych (kan. 2147-2156), postępowanie przy usuwaniu proboszczów usuwalnych (kan. 2157-2161), postępowanie przy przenoszeniu proboszczów (kan. 2162-2181), postępowanie przeciwko duchownym konkubiniarzom (kan. 2176-2181), postępowanie przeciwko proboszczom zaniedbującym obowiązki parafialne (kan. 2182-2185), postępowanie przy wymierzaniu suspensy na mocy sumiennego przekonania (kan. 2186-2194), postępowanie przy usuwaniu zakonników z zakonu (kan. 646-668). Por. J. Krzemieniecki, *Procedura administracyjna w Kodeksie Prawa Kanonicznego*. Kraków 1925; T. Pawluk, *Kanoniczne procesy szczególne*. Warszawa 1971 s. 140-155.

⁴ *Normae Speciales in Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae ad experimentum servandae post Constitutionem Apostolicam Pauli VI „Regimini Ecclesiae Universae”*. Typis Polyglottis Vaticanis 1968.

⁵ *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*. Typis Polyglottis Vaticanis 1967.

⁶ 1:1969 s. 36-37; 2:1970 s. 191-194.

⁷ *Schema canonum de procedura administrativa*. Typis Polyglottis Vaticanis 1972; ComCan 4:1972 s. 35-38.

⁸ Ch. Lefebvre, *De nonnullis technicis animadversionibus episcoporum in schema „De procedura adminis-*

kanonistów⁹. W wypowiedziach na ten temat akcentowano z jednej strony potrzebę pełniejszego zagwarantowania wiernym poszanowania praw podmiotowych, a z drugiej — zachowanie podstawowej zasady hierarchicznej struktury Kościoła.

Papieska Komisja Kodyfikacyjna włączyła schemat *De procedura administrativa* do schematu księgi VII nowego KPK, jako V jego część. Schemat kanonów prawa procesowego, zatytułowany *De modo procedendi pro tutela iurium seu de processibus*, został przesłany do zaopiniowania dykasteriom Kurii Rzymskiej, konferencjom biskupów oraz uniwersytetom katolickim i wydziałom papieskim jako część V tego schematu zatytułowana *De Processibus administrativis*. Zaznaczono, że część ta ma obejmować dwie sekcje — *De procedura administrativa in genere* oraz *De procedura in parochis amovendis vel transeferendis*¹⁰. Tekst tych kanonów nie został jednak zamieszczony w tym schemacie księgi VII, ale porzeczano na informacji o wcześniejszym rozesłaniu go w 1972 r.

W nowym KPK nastąpiła znaczna redukcja przepisów procedury administracyjnej w porównaniu z tym, co zawierał schemat *De procedura administrativa* z 1972 r. Nie wyeliminowano ich jednak całkowicie, ale część z nich włączono do księgi I — Normy ogólne — jako zespół przepisów na temat aktów administracyjnych szczegółowych (*de actibus administrativa singularibus*). Część V księgi VII nowego KPK została zatytułowana *De ratione procedendi in recursibus administrativis atque in parochis amovendis vel transferendis* (*Sposób postępowania przy rozpatrywaniu rekursów administracyjnych oraz przy usuwaniu lub przenoszeniu proboszczów*). Zamieszczono tu normy określające rozstrzyganie sporów administracyjnych (kan. 1732-1739) oraz normy procedury szczególnej, jakie należy zachować przy przenoszeniu i usuwaniu proboszczów (kan. 1740-1752).

W dalszym rozważaniu przedstawimy: elementy procedury administracyjnej ogólnej, zamieszczone w księdze I nowego KPK, oraz normy procedury szczegółowej, zamieszczone w księdze VII, dotyczące usuwania i przenoszenia proboszczów.

1. ELEMENTY PROCEDURY ADMINISTRACYJNEJ OGÓLNEJ

W schemacie kanonów *De procedura administrativa* z 1972 r. po raz pierwszy w dziejach prawa kanonicznego został zamieszczony projekt przepisów określających zasady postępowania organów władzy kościelnej w wykonywaniu swych funkcji w zakresie stanowienia aktów administracyjnych w sprawach niespornych. Była to nowość. Prawo kodeksowe pozostawiało bowiem przełożonym daleko idącą swobodę. Projekt ten spotkał się z dość ostrą krytyką. Zaproponowane zasady zostały poddane

trativa". EJC 29:1973 nr 3-4 s. 179-197; P. Ciprotti. *Relatio de animadversionibus quae factae sunt ad schema canonum ad Episcopalis Conforentiis et a Sanctae Sedis Dicasteriis*. ComCan 5:1973 s. 235-243.

⁹ E. Bernardini. *Commento allo schema „De procedura administrativa“*. Apol 45:1972 nr 1 s. 126-136; J. Krukowski. *Komentarz do projektu ogólnej procedury administracyjnej*. PK 22:1979 nr 3-4 s. 199-232.

¹⁰ *Schema canonum de modo procedendi pro tutela iurium seu de processibus*. Typis Polyglottis Vaticanis 1976.

weryfikacji, w wyniku której zespół przepisów procedury administracyjnej ogólnej w sprawach niespornych został w pewnej mierze wkomponowany do księgi I w postaci zespołu przepisów dotyczących „aktów administracyjnych konkretnych“.

Przepisy proceduralne, które zostały tu zamieszczone, nie są kompletne. W drodze analizy można ustalić, iż zostały w nich zamieszczone tylko pewne elementy procedury administracyjnej ogólnej, stawiające organom władzy administracyjnej w Kościele ściślejsze wymogi aniżeli KPK z 1917 r., a tym samym kościelne jednostki administrowane otrzymały gwarancje, iż przysługujące im prawa podmiotowe — zamieszczone w normach prawa materialnego — nie są tylko deklaracją.

W tym zespole przepisów można wyróżnić następujące zasady stanowienia i wykonywania kościelnych aktów administracyjnych.

a) Zasada pisemności i motywacji

Zasadę tę normuje kan. 37 i 51. W kan. 37 prawodawca mówi: „akt administracyjny, który dotyczy forum zewnętrznego ma być sporządzony na piśmie; tak samo ma być sporządzony na piśmie akt wykonania, który miał wyznaczonego egzekutora“¹¹. Przepis ten nakłada na organy kościelnej władzy administracyjnej obowiązek sporządzania dokumentu aktu administracyjnego, a gdy prawo wyraźnie nie domaga się tego, to przynajmniej mają one utrwalić ten akt na piśmie w formie protokołu lub adnotacji podpisanej przez podmiot władzy i przez adresata.

Jeśli chodzi o akty administracyjne, które wydane są w formie dekretu, kan. 51 wyraźnie stawia wymóg, „aby na piśmie wyraźnie zostały wymienione przynajmniej sumarycznie motywy wydanej decyzji“¹². Motywy te z natury rzeczy mają być prawne i faktyczne. Zasada motywacji oraz pisemności niesłusznie rodzić może obawy, że to prowadzi do zbędnej biurokracji. W dyskusji nad schematem *De procedura administrativa* wysunięto zastrzeżenia zwłaszcza dotyczące wymogu, aby ujawniać na piśmie motywy wydania dekretu. Zastrzeżenia te były różne. Jedni uważali, że wymóg ujawnienia w dekrecie motywów jego wydania jest nie do przyjęcia w Kościele. Inni wskazywali, że rzeczą niebezpieczną jest podawanie motywów na piśmie; powinny być zamieszczone w tajnym dokumencie, który można ujawnić dopiero w razie wniesienia odwołania. Jeszcze inni uważali, ażeby z ważnych powodów nie ujawniać motywów wydania dekretu administracyjnego. Jednakże prawodawca uznał słuszność propozycji postawionej przez komisję kodyfikacyjną i proklamował wymóg utrwalenia dekretu administracyjnego na piśmie i ujawniania motywów jego wydania. Wymóg ten stanowi bardzo ważny element ochrony zarówno praw podmiotowych jednostek administrowanych, jak i dobra publicznego Kościoła. Zwłaszcza duże znaczenie ma dla organów odwoławczych, które kontrolują prawidłowość postępowania administracyjnego i podjętego rozstrzygnięcia. W wypadkach, w których brakuje utrwalenia na piśmie motywacji aktu administracyjnego, trudniej jest skontrolować prawidłowość decyzji.

¹¹ Can. 37 — „Actus administrativus, qui forum externum respicit, scripte est consignandum; item fit in forma commissoria, actus huius executionis“.

¹² Can. 51 — „Decretum scripto feratur expressis, saltem summarie, si agatur de decisione, motivis“.

Zasada sporządzenia urzędowego dokumentu wydania aktu administracyjnego jest bezwzględna. Biorąc taką wyjątkową sytuację, w której najwyższej wagi racja stoi na przeszkodzie ujawnienia tekstu dekretu administracyjnego, prawodawca stawia wymóg, aby odczytać adresatowi ustnie tekst aktu w obecności notariusza lub dwóch świadków, oraz sporządzić protokół, który powinien być podpisany przez wszystkich obecnych¹³.

b) Zasada terminowości

Zasada ta polega na tym, iż organ kościelnej władzy administracyjnej jest zobowiązany wydać akt administracyjny w określonym terminie, a milczenie przełożonego po upływie tego terminu rodzi pewne skutki prawne niezależnie od jego woli.

W projekcie procedury administracyjnej z 1972 r. został zaproponowany wymóg, aby przełożony kościelny w ciągu 60 dni od złożenia prośby lub wniosku wydał dekret, a jeśli by nie uczynił tego w tym terminie, wtedy jednostka administrowana ma prawo złożyć na piśmie przynaglenie; gdyby zaś w dalszym ciągu przełożony milczał, to po upływie 30 dni od złożenia przynaglenia milczenie przełożonego należy traktować jako odpowiedź odmowną, od której można wnieść rekurs¹⁴. Oznaczało to przyjęcie przez redaktorów schematu znanej w świeckim prawie administracyjnym zasady, według której milczenie organu władzy administracyjnej jest równoznaczne z decyzją odmowną. Zasada ta opiera się na domniemaniu, iż milczenie oznacza negatywny akt woli przełożonego. Powyższa propozycja wzbudziła różne opinie. Niektórzy wysunęli nawet wniosek, aby przyjąć zasadę przeciwną, według której milczenie przełożonego mimo upływu określonego terminu należy traktować jako decyzję pozytywną¹⁵.

Prawodawca obowiązujące w tej dziedzinie przepisy określił w kan. 57. Należy w nich wyróżnić następujące normy:

1. W takich wypadkach, w których prawo nakazuje przełożonemu wydanie aktu administracyjnego, np. zamianowanie administratora na wakującą parafię (kan. 539), lub wniesiona została prośba czy rekurs przez osobę zainteresowaną, kompetentny organ władzy kościelnej ma obowiązek ustosunkować się w ciągu trzech miesięcy od otrzymania prośby lub rekursu, chyba że w danej sprawie podano by — zgodnie z prawem — inny termin (kan. 57 § 1). Termin trzech miesięcy liczy się według zasady określonej w kan. 202 § 1, tzn. że jeden miesiąc oznacza 30 dni.

2. Po upływie tego terminu, jeżeli dekret nie został wydany, należy domniemywać, że przełożony wydał decyzję negatywną. Wtedy petent nabywa praw do wniesienia rekursu przeciwko decyzji negatywnej (kan. 57 § 2).

3. Domniemana odpowiedź negatywna nie zwalnia przełożonego od obowiązku wydania dekretu, a co więcej — od obowiązku naprawienia szkody, gdyby zaistniała w myśl kan. 128 (kan. 57 § 3).

¹³ Kan. 57.

¹⁴ Kan. 5 § 1 schematu *De procedura administrativa*.

¹⁵ Bernardini. *Commento* s. 129; G. Lobina. *Silenziorifiuto nell'ordinamento amministrativo canonico*. Apol 47:1974 s. 72-91.

c) Zasada legalności

Zasada ta została podana w kan. 38: „Akt administracyjny, chociażby chodziło o reskrypt Motu proprio dany, pozbawiony jest skutków, o ile narusza prawa nabyte przez innych lub jest sprzeczny z prawem stanowionym lub zwyczajem mającym aprobatę, chyba że kompetentna władza zaopatrzyła go w klauzulę derogacyjną“. Prawodawca nakłada więc na organy administracji kościelnej obowiązek niepodejmowania decyzji administracyjnych, które by naruszały: a) prawa przez innych nabyte, czyli takie prawa podmiotowe, które osoby fizyczne lub prawne nabyły już na podstawie normy prawnej, zawartej umowy lub uzyskanego przywileju; b) akty prawodawcze wydane przez kompetentną władzę kościelną, zwyczajem mające aprobatę, czyli spełniające wymogi określone w kan. 5 § 2.

W wypadku, w którym organ władzy kościelnej chce wydać akt administracyjny sprzeczny z aktem prawodawczym lub zwyczajem mającym aprobatę, to musi wyraźnie opatrzyć go klauzulą derogacyjną, czyli uchylającą moc obowiązującą określonej normy prawnej, oraz wskazać, iż posiada do tego kompetencje na mocy swego urzędu lub na mocy uzyskanej delegacji ze strony wyższego przełożonego. Na przykład, gdyby biskup diecezjalny chciał wydać dekret sprzeczny z normą prawa partykularnego przez siebie ustanowionego, musi zaopatrzyć go klauzulą derogującą tę normę; gdyby zaś chciał wydać dekret sprzeczny z prawem ustanowionym przez Stolicę Apostolską, musiałby uprzednio uzyskać odpowiednie kompetencje od Stolicy Apostolskiej.

Powyższa zasada nakłada na wszystkie organy administracji kościelnej obowiązek czujności, aby nie podejmowały aktów administracyjnych zabronionych przez obowiązujące normy prawa kanonicznego pisanego czy zwyczajowego lub naruszających prawa przez innych nabyte. Mogą więc one podejmować tylko takie akty, które nie są zabronione. Gdyby zaś chciały wydać akt zabroniony, to najpierw mają postarać się o uchylenie zakazu prawnego.

Zasada ta opatrzona jest sankcją nieważności. Wskazuje na to wyrażenie: *actus effectu caret* (akt nie ma skutku). Zapewne chodzi o takie skutki, które wynikają z prawidłowego aktu administracyjnego. Zakaz ten dotyczy wszystkich aktów administracyjnych konkretnych.

d) Obowiązek zebrania odpowiednich dowodów i przeprowadzenia konsultacji

Zasada ta została zaproponowana przez komisję kodyfikacyjną w kan. 4 § 1 schematu *De procedura administrativa*. Zamieszczono ją w kan. 50 nowego KPK w odniesieniu tylko do tych aktów administracyjnych, które podpadają pod pojęcie dekretu konkretnego (*decretum singulare*). Prawodawca nakłada na autora takiego dekretu obowiązek, aby „przed jego wydaniem zebrał odpowiednie wiadomości i dowody, a także, o ile to możliwe, wysłuchał zdania tych, których prawa mogą być naruszone“. Przełożony kościelny powinien zatem podjąć wszystkie czynności, które zmierzają do ustalenia obiektywnego stanu rzeczy, czyli do ustalenia prawdy materialnej przez zebranie w tym celu odpowiednich informacji i dowodów. Ponadto prawodawca w poszczególnych przepisach kodeksowych stawia wymóg, aby organ kompetentnej

władzy kościelnej przed wydaniem aktu administracyjnego zasięgnął opinii określonego organu kolegialnego, którym jest kapituła, rada konsultorów, rada kapłańska, lub opinii organu jednoosobowego¹⁶. Udzielenie przez taki organ opinii jest środkiem, który ma zabezpieczyć prawidłowość decyzji, a jednocześnie jest jednym z warunków legalności danej kategorii aktu administracyjnego, wymaganych pod sankcją nieważności lub rozwiązalności aktu.

Zasada ta nie dotyczy wszystkich aktów administracyjnych, gdyż nie wszystkie sprawy załatwiane w trybie administracyjnym w Kościele wymagają zbierania informacji i wyjaśnień. Sprawy oczywiste winny być załatwiane niezwłocznie w dobrze rozumianym interesie dobra Kościoła i zainteresowanych osób. Każda sprawa, która ma być załatwiona w drodze aktu administracyjnego, wymaga odpowiedniego stopnia wnikliwości i staranności. Prawodawca pozostawia to roztropności przełożonych.

e) Zasady wykładni aktów administracyjnych

W kan. 36 nowego KPK zostały wskazane reguły, które należy stosować w wykładni aktów administracyjnych. Jest to nowość w prawie kanonicznym, gdyż reguły wykładni zazwyczaj odnoszą się do aktów normatywnych, natomiast akty administracyjne z natury są konkretne. Reguły wykładni w tej dziedzinie są następujące:

1. Reguła ogólna — akt administracyjny należy rozumieć zgodnie z właściwym znaczeniem słów w powszechnym ich użyciu;

2. Reguły specjalne:

a) w wypadku wątpliwości odnośnie do znaczenia słów użytych w aktach dotyczących wymiaru kary, zagrożenia karą, ograniczenia praw osób lub naruszenia praw nabytych albo sprzeciwiających się ustawom wydanym na korzyść osób prywatnych należy je ściśle interpretować;

b) w wypadku wątpliwości co do znaczenia słów użytych w aktach nie należących do powyższych kategorii należy je szeroko pojmować.

Wątpliwości dotyczące znaczenia słów użytych w akcie administracyjnym mogą zaistnieć w takim wypadku, w którym akt administracyjny odnosi się do jakiejś grupy osób lub ma być stosowany kilkakrotnie. Wtedy przy ustalaniu zakresu adresatów lub liczby zastosowań aktu administracyjnego należy wziąć pod uwagę cel, jakim kierował się autor aktu. O szerokim znaczeniu aktu administracyjnego mówimy wtedy, gdy przyjmujemy, iż autor zamierza, aby akt administracyjny miał zastosowanie wobec większej liczby adresatów lub wypadków, aniżeli wynika to z dosłownego brzmienia aktu. Ścisłe znaczenie aktu ma miejsce wtedy, gdy trzymamy się dosłownego znaczenia użytych przez autora wyrażeń bez względu na to, jaka była jego intencja.

W kan. 36 § 2 prawodawca nakazuje, aby akt administracyjny obejmował tylko te wypadki, które zostały wyraźnie w nim wymienione, a nie inne. Z tego należy wnioskować, iż możliwość przyjęcia szerokiego rozumienia zakresu aktu administracyjnego, o którym jest mowa w poprzednim paragrafie, odnosi się do jego adresatów, gdyby nie zostali wskazani imiennie.

¹⁶ Kan. 1215 § 1 stawia wymóg, aby biskup diecezjalny przed wydaniem pisemnej zgody na budowę nowego kościoła wysłuchał opinii rady kapłańskiej i rektorów sąsiednich kościołów.

f) Zasada notyfikacji aktu administracyjnego

Notyfikacja należy do istotnych elementów aktu administracyjnego. W starym prawie kodeksowym nie było przepisu określającego konieczność notyfikacji ani też jej formy. W schemacie *De procedura administrativa* z 1972 r. znajduje się zasada mówiąca, iż dekret administracyjny wydany w postępowaniu pozasądowym podlega notyfikacji przez zastosowanie jednego ze sposobów przewidzianych dla aktów sądowych w kan. 1716-1722 KPK z 1917 r. Nadto została zaproponowana norma, aby w wypadku, w którym poważna racja przemawia przeciwko zawiadomieniu adresata na piśmie, przełożony mógł nakazać odczytanie adresatowi w obecności dwóch świadków i potwierdzić ten fakt podpisami wszystkich obecnych. Gdyby zaś adresat nie stawiał się na wezwanie po odbiór dekretu lub wysłuchanie jego treści i nie podał przyczyn usprawiedliwiających, wtedy dekret należy traktować za doręczony¹⁷.

W nowym kodeksie prawodawca stawia reguły dotyczące notyfikacji tylko w odniesieniu do dekretów szczegółowych. Reguły te są następujące:

1. Dekret szczegółowy (*decretum singulare*) zaczyna obowiązywać od momentu, w którym zostanie doręczony osobie adresata w imieniu tego, kto go wydał. Jeżeli zaś autor wyznaczył wykonawcę dekretu, wtedy zaczyna obowiązywać od momentu egzekucji (kan. 54 § 1). Dekret powinien być doręczony w formie dokumentu sporządzonego zgodnie z wymogami prawnymi (kan. 54 § 2). Z reguły powinien być sporządzony i doręczony adresatom w formie pisemnej.

2. W wypadku, gdy najwyższej wagi racja (*gravissima ratio*) stoi na przeszkodzie, aby tekst dekretu został doręczony adresatowi, dekret należy uważać za doręczony, gdy zostanie odczytany adresatowi w obecności notariusza lub dwóch świadków. Fakt ten ma być potwierdzony podpisami wszystkich obecnych (kan. 55).

3. Dekret należy uważać za doręczony także wówczas, gdy adresat został należycie wezwany do przyjęcia dekretu lub wysłuchania go, jednak bez słusznej przyczyny nie stawiał się lub odmówił złożenia podpisu (kan. 56).

g) Zasady dotyczące wykonania aktu administracyjnego

Zasady te odnoszą się do tej grupy aktów administracyjnych, które zostały wydane *in forma commissoria*, czyli nie mogą być wykonane bezpośrednio przez samego adresata, ale za pośrednictwem egzekutora wskazanego przez autora aktu. Reguły w sprawie wykonania tego rodzaju aktów określił prawodawca kodeksowy w kan. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45. Reguły te zostały uszczegółowione odpowiednio do specyficznej kategorii aktu administracyjnego, a mianowicie odnośnie do wykonania dekretu konkretnego — w kan. 54, odnośnie do reskryptu — w kan. 62, 68, 69, 70. Wykonanie aktu administracyjnego, którego dokonano na mocy upoważnienia autora aktu przez organ kościelnej władzy administracyjnej, jest jednocześnie nowym aktem administracyjnym. Stąd też, jakkolwiek zazwyczaj reskrypty wydawane są *in forma commissoria*, to jednak reguły dotyczące wykonania tego rodzaju aktów, zostały zamieszczone przez

¹⁷ Kan. 7 § 2 schematu *De procedura administrativa*.

prawodawcę kodeksowego w zespole *Norm wspólnych*, czyli mają zastosowanie nie tylko do reskryptów. Reguły te odnoszą się do kompetencji, jakie otrzymuje egzekutor aktu wykonawczego. Są one następujące:

1. Wykonawca może przystąpić do wykonania aktu dopiero po otrzymaniu pisma upoważniającego (*littera*) i stwierdzeniu jego autentyczności i integralności, chyba że uprzednio została mu przysłana wiadomość autorytatywna ze strony autora aktu. W przeciwnym wypadku akt wykonania tego aktu jest nieważny (kan. 40).

2. Egzekutor aktu administracyjnego, któremu powierzono zadanie samego tylko wykonania aktu, nie może odmówić jego wykonania, chyba że byłoby rzeczą oczywistą, że akt jest nieważny (*nullum*) albo z poważnej przyczyny nie może się podjąć jego wykonania, albo warunki zamieszczone w samym akcie administracyjnym nie mogą być spełnione. Jeżeli jednak wykonanie aktu administracyjnego ze względu na okoliczności osób lub miejsca wydawało się nieodpowiednie, egzekutor odłożył jego wykonanie. W tych wypadkach powinien on natychmiast zawiadomić organ władzy, będącej autorem aktu administracyjnego (kan. 41).

3. Egzekutor aktu powinien postępować w granicach określonych w danym mu upoważnieniu (*mandatum*). Gdyby więc nie wypełnił istotnych warunków, albo nie zachował istotnej formy postępowania, wykonanie aktu jest nieważne (kan. 42).

4. Egzekutor aktu administracyjnego może — według swego roztropnego uznania — upoważnić zastępcę do wykonania aktu, chyba że zastępstwo zostało zabronione, bądź egzekutor był mianowany *ex industria personae* (ze względu na osobiste przynmioty), albo osoba zastępcy została uprzednio wyznaczona. W tych wszystkich wypadkach egzekutor może jednak powierzyć komuś innemu wykonanie aktów przygotowawczych (kan. 43).

5. Wykonanie aktu administracyjnego może dokonać także następca egzekutora w urzędzie, chyba że osoba egzekutora była wyznaczona ze względu na osobiste przynmioty (kan. 44).

h) Inne warunki dotyczące mocy wiążącej aktu administracyjnego

Prawodawca kodeksowy poza wymienionymi wymogami określa jeszcze inne dotyczące mocy wiążącej aktu administracyjnego, a mianowicie:

1. Akt administracyjny w zasadzie jest wydawany jako bezwarunkowy. W wyjątkowych wypadkach może jednak być wydany pod warunkiem. Od zachowania tego warunku uzależniona jest ważność aktu, gdy został wyrażony w formie partykuły *si, nisi, dummodo* — „jeśli“, „chyba że“, „o ile“ (kan. 39).

2. Akt administracyjny nie traci mocy obowiązującej z chwilą utraty władzy przez jego autora, chyba że w prawie zostało wyraźnie tak zastrzeżone (kan. 46).

3. Odwołanie aktu administracyjnego przez inny akt administracyjny kompetentnej władzy uzyskuje skutek od momentu, w którym nastąpiła notyfikacja nowego aktu osobie, dla której był wydany (kan. 47).

2. PROCEDURA ADMINISTRACYJNA SZCZEGÓLNA

W części V księgi VII nowego KPK zostały zamieszczone przepisy procedury administracyjnej szczególnej, dotyczące postępowania przy usuwaniu proboszcza z urzędu parafialnego oraz przy przenoszeniu proboszcza z jednej parafii na inną parafię lub na inny urząd kościelny.

Zapewne doniosła rola, jaką w życiu wspólnoty kościelnej spełnia proboszcz, skłoniła prawodawcę kodeksowego do zamieszczenia dwóch odmian procedury administracyjnej szczególnej, spośród siedmiu jej odmian, jakie były zawarte w KPK z 1917 r. Te obie procedury poddano znacznej rewizji celem dostosowania do nowych wymogów, jakie wskazane zostały w dekreście soborowym *Christus Dominus* (nr 31) i przez Pawła VI w motu proprio *Ecclesiae Sanctae* (I 20). Wymogi te zostały podyktowane potrzebą dostosowania pracy duszpasterskiej Kościoła do nowych warunków, a zwłaszcza do zerwania ze średniowiecznym systemem beneficjalnym. Parafia przestała być już beneficjum, a stała się oficjum, za pośrednictwem którego biskup spełnia swoje zadania pastoralne wobec określonej części diecezji. Sobór dokonał zniesienia proboszczów nieusuwalnych, gdyż związek między proboszczem i parafią nie jest już oparty na dobrach materialnych, mających zabezpieczyć proboszczowi byt, ale na obowiązku proboszcza do świadczenia posługi duszpasterskiej wobec określonej części wspólnoty ludu Bożego. Następnie dokonano reformy inkardynacji i ekskardynacji duchownych. Obecnie inkardynacja ma charakter eklezjalny; przestała mieć charakter przywiązania duchownego do określonego miejsca lub beneficjum.

Reforma, jakiej dokonała komisja kodyfikacyjna, sprawiła, że procedura szczególna ma charakter bardziej administracyjny niż karny. W postępowaniu, jakie ma się odbyć zgodnie z nową procedurą szczególną, nie ma ścisłych etapów procesowych: zawiązanie sporu, publikacja akt procesowych, wydanie wyroku. Przyczyną podjęcia postępowania nie jest popełnienie przestępstwa przez duchownego, ale konieczność zadośćuczynienia potrzebom duchowym wiernych.

a) Procedura administracyjna przy usuwaniu proboszczów

Dyscyplina kościelna dotycząca usuwania lub rezygnacji proboszczów podlegała stopniowej ewolucji i znacznemu zróżnicowaniu. Dyscyplina ta bazowała na założeniu, że duchowny przez święcenia został na stałe inkardynowany do danego kościoła, a później — do danego beneficjum. Beneficja proboszczowskie powierzano duchownym na stałe, aby — w pierwszej kolejności — zapewnić duchownym poczucie bezpieczeństwa i utrzymanie, a wiernym — w drugiej kolejności — opiekę duszpasterską. Dawne prawo kanoniczne kierowało się zasadą *officium est propter beneficium*. Wszyscy proboszczowie byli nieusuwalni. Proboszcza można było pozbawić parafii w drodze postępowania karnego z powodu popełnionego przestępstwa lub innej przyczyny¹⁸, która

¹⁸ Według prawa dekretalów biskup nie mógł przenieść beneficjatu na inne beneficjum wbrew ich woli ani też usunąć ich z beneficjum. Wyjątkowo dopuszczalne było usunięcie z beneficjum, jak przeniesie-

sprawiła, że jego praca w danej parafii stała się mniej użyteczna. Kanoniści wysunęli jednak opinię, według której biskup może usunąć beneficjanta, a zwłaszcza proboszcza, z jego beneficjum również w drodze postępowania administracyjnego.

W XIX w. kongregacje Kurii Rzymskiej sposobem administracyjnym rozpatrywały sprawy usunięcia proboszcza z beneficjum parafialnego, o ile powody usunięcia były wystarczające, zachowując tylko istotne elementy procedury sądowej. Do wytworzenia nowej, bardziej elastycznej procedury usuwania proboszczów przyczyniło się powstanie instytucji proboszczów usuwalnych, których biskup mógł przenosić i usuwać dowolnie¹⁹.

W procedurze administracyjnej, jaka została zamieszczona w KPK z 1917 r., były różnice dotyczące sposobu usuwania proboszczów usuwalnych i nieusuwalnych. Swoboda biskupa była jednak w obu sposobach ograniczona; biskup mógł usunąć zarówno proboszcza usuwalnego, jak i nieusuwalnego tylko w drodze procesowej i z powodów określonych przez prawo kodeksowe.

Sobór Watykański II znosząc instytucje proboszczów nieusuwalnych sprawił, iż moc prawną zachowała tylko procedura dotycząca usuwania proboszczów usuwalnych. Nowy KPK podaje jedną procedurę usuwania proboszczów (kan. 1740-1747). W procedurze tej należy wyróżnić następujące elementy:

1. Organ kompetentny do przeprowadzenia postępowania i wydania dekretu.
2. Postępowanie wstępne zmierzające do ustalenia przyczyny kanonicznej usunięcia proboszcza.
3. Wezwanie proboszcza do zrzeczenia się i upomnienie ojcowskie.
4. Brak odpowiedzi proboszcza i dekret biskupa.
5. Opozycja proboszcza i ponowne wezwanie biskupa.
6. Obowiązki biskupa wobec proboszcza usuniętego z parafii.
7. Obowiązki i uprawnienia proboszcza usuniętego z parafii.

Organ kompetentny do przeprowadzenia postępowania zmierzającego do usunięcia proboszcza z parafii

W porównaniu z KPK z 1917 r. widoczna jest pewna różnica w określeniu organu kompetentnego do przeprowadzenia postępowania zmierzającego do usunięcia proboszcza. W kodeksie z 1917 r. organem tym był „ordynariusz“ (kan. 2147-2156), zaś w

nie z powodu popełnionego przestępstwa lub przymusowa rezygnacja. Innocenty III wylicza przyczyny, dla których biskup mógł być zmuszony do rezygnacji (cap. 5 X. III. 19, c. 10 X I 9). Kanoniści odnosili te przyczyny również do proboszczów.

¹⁹ Instytucja proboszczów usuwalnych powstała w krajach zachodnich (Francja, Belgia), gdzie pod wpływem nowych warunków politycznych wprowadzono dwie kategorie proboszczów: 1) nieusuwalnych, których biskup mianował w porozumieniu z władzami państwowymi, 2) usuwalnych (*desservantes*), których biskup mianował i usuwał samodzielnie. W związku z tą praktyką we Francji powstała sytuacja konfliktowa, którą przedłożono Stolicy Apostolskiej. Sprawa ta miała być załatwiona na Soborze Watykańskim I, ale załatwieniem jej zajął się dopiero Pius X w dekrecie *Maxima cura* z 1910 r., wprowadzając specjalną procedurę administracyjną dotyczącą usuwania proboszczów, która następnie została poddana pewnym zmianom i włączona do KPK z 1917 r. Charakterystyczną cechą tej procedury było wprowadzenie pewnych różnic w postępowaniu przy przenoszeniu proboszczów nieusuwalnych i usuwalnych.

nowym KPK jest nim „biskup diecezjalny“ (kan. 1740-1752). Pozostaje pytanie, czy ta zmiana w terminologii pociąga jakieś zmiany istotne. W odpowiedzi należy jednak stwierdzić, iż nie każdy ordynariusz miejscowy posiadał kompetencje do przeprowadzenia tego rodzaju postępowania, ale w myśl kan. 454 § 3 KPK z 1917 r. kompetencje te były zastrzeżone biskupowi rezydencjalnemu. Skoro nowy KPK w miejsce nazwy „biskup rezydencjalny“ użył nazwy „biskup diecezjalny“, należy stwierdzić, iż sama zmiana w terminologii nie pociąga za sobą zmiany organu władzy. Należy zatem zgodnie z brzmieniem kan. 1740 nowego KPK podkreślić, iż kompetencje do przeprowadzenia postępowania i wydania dekretu usunięcia proboszcza przysługują biskupowi diecezjalnemu, którego należy rozumieć w znaczeniu określonym w kan. 381 § 1. Kompetencje te przysługują również tym osobom, które na mocy kan. 381 § 2 są zrównane w prawie z biskupem diecezjalnym, tzn. te osoby, którym została powierzona władza nad kościołami partykularnymi podobnymi do diecezji, a więc: prałaci terytorialni, opaci terytorialni, wikariusze i prefekci apostołscy, administratorzy apostołscy ustanowieni na stałe (kan. 368, 370, 371).

Powstaje jednakże pytanie, czy kompetencje w tej dziedzinie przysługują również administratorowi diecezjalnemu, wikariuszowi generalnemu i wikariuszowi biskupiemu.

1. Odnośnie do kompetencji administratora diecezjalnego należy stwierdzić, że zgodnie z kan. 427 § 1 pełni on obowiązki i ma uprawnienia biskupa diecezjalnego z wyjątkiem tych spraw, które z natury rzeczy lub przez samo prawo zostały mu wyłączone. Należy zauważyć, iż administrator diecezjalny wprowadzony został w miejsce wikariusza kapitulnego. Stary kodeks wyraźnie wyłączał spod kompetencji wikariusza kapitulnego możliwość usunięcia proboszcza (kan. 454 KPK z 1917 r.). Nowy kodeks nie stawia takiego wyłączenia. Należy stąd wnioskować, iż kompetencje w tym zakresie nie są wyłączone spod jego kompetencji. Administrator diecezjalny posiada zatem władzę do przeprowadzenia postępowania zmierzającego do usunięcia proboszcza z parafii.

2. Jeśli chodzi o wikariusza generalnego, to w myśl kan. 479 § 1 nowego KPK posiada on władzę wykonawczą biskupa diecezjalnego z wyjątkiem tych spraw, które biskup sobie zarezerwował, lub do których prawo wymaga specjalnego mandatu biskupa diecezjalnego. Należy zauważyć, że prawo to nie stawia wymogu specjalnego mandatu dla wikariusza generalnego do usunięcia proboszcza. Można więc wysnuć wniosek, iż ma on kompetencje w tym przedmiocie, chyba że biskup diecezjalny zarezerwował je sobie.

3. Wikariusz biskupi natomiast posiada kompetencje wykonawcze w zakresie określonym w piśmie nominacyjnym. Biskup diecezjalny może wikariuszowi biskupiemu powierzyć załatwianie spraw dotyczących usuwania proboszczów. Jego kompetencje w tym przedmiocie należy ocenić według treści pisma nominacyjnego, które otrzymał od biskupa diecezjalnego.

Postępowanie wstępne zmierzające do ustalenia przyczyn usunięcia proboszcza z parafii

Biskup przed przystąpieniem do właściwego postępowania ma ustalić, czy istnieje wymagana przez prawo przyczyna wydania tego rodzaju dekretu. W tym celu winien przeprowadzić postępowanie wyjaśniające. Nowy kodeks nie podaje sposobu tego postępowania, lecz pozostawia je roztropności biskupa. Gdyby więc biskup sam zauważył, np. podczas wizytacji kanonicznej, lub otrzymał doniesienie, że praca danego proboszcza jest bezowocna, wtedy ma przeprowadzić postępowanie wyjaśniające, czy istnieje przyczyna wystarczająca do usunięcia go z parafii. Postępowanie to biskup może przeprowadzić osobiście albo zlecić je jednemu z kapłanów, który odznacza się biegłością w dziedzinie prawa. Aby wyniki tego postępowania miały odpowiednią wartość dowodową, należy postępowanie przeprowadzić na piśmie, tzn. zebrać odpowiednie dokumenty, jak zeznania świadków, opinie rzeczoznawców, np. lekarzy itp. Postępowanie to ma jedno zadanie, a mianowicie ustalić, czy w danym wypadku istnieje przyczyna wystarczająca do usunięcia proboszcza z parafii.

Jakkolwiek w nowym prawie posoborowym nie ma już instytucji proboszczów nieusuwalnych, to jednak urząd proboszcza nadal odznacza się stałością. Proboszcz ma być mianowany na czas nieokreślony (kan. 522). Konferencja biskupów jest kompetentna do podjęcia normy wprowadzającej rotację proboszczów²⁰. Wtedy proboszcz może być przez biskupa mianowany na okres kadencji, określony przez konferencję biskupów. W takich wypadkach, gdy proboszcz jest mianowany na czas nieoznaczony, jak również na okres kilkuletniej kadencji, może być usunięty z parafii, jeżeli jego dalsza praca w parafii jest bezowocna, a nawet jego dalszy pobyt w parafii jest szkodliwy. Zarówno w KPK z 1917 r. (kan. 2147 § 2), jak i w nowym KPK (kan. 1740) prawodawca wylicza przyczyny, które mogą być motywem usunięcia proboszcza z parafii. Przyczyny wymienione w nowym KPK są pewną modyfikacją tych przyczyn, które były zamieszczone w KPK z 1917 r. Wyliczenie to nie jest taksatywne, lecz wskazuje, które przyczyny „szczególnie“ upoważniają biskupa do przeprowadzenia postępowania zmierzającego do usunięcia proboszcza z parafii. Prawodawca podkreśla, iż przyczyna usunięcia proboszcza może nastąpić nawet wówczas, gdy nie pochodzi z jego ciężkiej winy, ale jej skutkiem jest szkodliwość lub nieskuteczność posługi duszpasterskiej proboszcza. Gdyby zaś proboszcz dopuścił się popełnienia jakiegoś przestępstwa, wtedy należy przeprowadzić przeciwko niemu proces karny. Natomiast postępowanie zmierzające do usunięcia proboszcza ma charakter administracyjny: jego celem jest zabezpieczenie dobra parafii²¹.

Przyczyny usunięcia proboszcza z parafii, wskazane przez prawodawcę w kan. 1740 nowego KPK, są następujące:

1. „Sposób postępowania proboszcza, będący źródłem powstania wielkiej przeszkody w życiu wspólnoty kościelnej lub wielkiego zaburzenia porządku“. Przyczyna ta w KPK z 1917 r. była znana jako „nienawiść ludu“, która chociaż nie była słuszna ani powszechna, ale sprawiała bezużyteczność pracy proboszcza i można było przypu-

²⁰ Nowy KPK powierza konferencjom biskupów kompetencje do wprowadzenia rotacji proboszczów, tzn. mianowania ich na określony czas (kan. 522). W tych kościołach partykularnych, w których konferencja biskupów nie skorzysta ze swoich kompetencji w tej dziedzinie, będzie obowiązywać nadal zasada nominacji proboszczów na sposób stały.

²¹ P. Moneta. *I procedimenti amministrativi*. W: *La normativa del nuovo codice*. Brescia 1983 s. 400-403.

szczać, iż nie ustąpi szybko (kan. 2147 § pkt. 2). W starym prawie główny akcent był położony na samo zjawisko społeczne, jakim jest „nienawiść ludu“ do proboszcza, chociażby jego źródłem nie było postępowanie proboszcza. Nowy KPK kładzie zaś nacisk na to, aby to zjawisko społeczne, jakim jest poważna przeszkoda lub zaburzenie w życiu wspólnoty kościelnej, miało swoje źródło w postępowaniu proboszcza. Przykładem tego rodzaju postępowania proboszcza może być jego zaangażowanie po stronie jednej z partii politycznych, a zwłaszcza takiej partii, która prowadzi walkę z Kościołem.

2. „Nieudolność lub trwała choroba umysłowa lub fizyczna, która czyni proboszcza niezdolnym do pożytecznego spełniania swoich obowiązków“. Sformułowanie to było również w starym prawie kodeksowym. Jednakże stary kodeks nadto łagodził tę przyczynę dołączając klauzulę: „Jeżeli zdaniem ordynariusza nie może zabezpieczyć dobra dusz przez wikariusza pomocnika“, mając na celu zabezpieczenie warunków materialnych choremu proboszczowi. Nowy kodeks nie załącza tej klauzuli, biorąc pod uwagę fakt, iż w obecnych warunkach działalności Kościoła istnieją inne sposoby zabezpieczenia bytu proboszczowi w wypadku niezdolności do pracy, jak przyznanie mu renty lub emerytury. Źródło niezdolności proboszcza do spełnienia swoich zadań może być potrójne:

1) Nieudolność. O nieudolności jako przyczynie usunięcia proboszcza mówiło już prawo przedkodeksowe, wymieniając „nieudolność“ i „nieumiejętność“. Nieumiejętność rozumiana jako brak należytej wiedzy w pewnej przynajmniej mierze jest źródłem nieudolności, stąd prawodawca kodeksowy opuścił wyraz „nieumiejętność“ jako zbędny. Nieudolność ta ma przejawiać się w praktyce, ale swoje źródło może mieć w braku odpowiedniego wykształcenia, w braku znajomości języka swoich parafian, gdyby byli innej narodowości, czy w braku umiejętności głoszenia kazań, zorganizowania katechezy dzieci i młodzieży itp. Nieudolność ta może być bezwzględna — gdy odnosi się do zarządzenia każdą parafią, albo względna — gdy odnosi się do zarządzania tylko określoną parafią z powodu szczególnych warunków, np. proboszcz nie potrafi nawiązać kontaktu z wiernymi, którzy w większości należą do środowiska robotniczego. Mimo posiadania odpowiedniej wiedzy proboszcz może postępować nieumiejętnie; przejawiać się to może w braku trafnego wykorzystania jej w danych okolicznościach, w braku stanowczej woli itp.

2) Choroba umysłowa. Przyczyna ta obejmuje różnego rodzaju choroby psychiczne, np. schizofrenię, mitomanię. Jakkolwiek w tych wypadkach proboszcz nie ponosi winy, to jednak ze względu na to, iż nie jest zdalny do zaspokojenia potrzeb duchowych parafian, powinien być usunięty z parafii.

3) Choroba fizyczna. Pod tą nazwą należy umieścić wszelkie kalectwo, jak: głuchota, ślepotą, utrata mowy, paraliż lub inną chorobę zmuszającą proboszcza do dłuższej kuracji i przebywania poza parafią.

Aby choroba umysłowa lub fizyczna była dostateczną przyczyną usunięcia proboszcza z parafii, musi spełnić następujące warunki:

a) Musi to być choroba trwała (*permanens*). W praktyce może powstać problem co do tego, czy choroba proboszcza spełnia cechę trwałości, aby można było przeprowadzić proces o pozbawienie go parafii. Prawodawca pozostawia to roztropnej ocenie biskupa. Biskup zaś w celu nabycia obiektywnej opinii w tego rodzaju sprawie może

zasięgnąć opinii lekarzy. Powinni to być lekarze powołani jako rzeczoznawcy, według wymogów prawa procesowego.

b) Choroba ta ma sprawić, iż proboszcz nie może pożytecznie spełniać swoich zadań. Jak w stwierdzeniu jakości choroby decydujący głos mają lekarze, tak przy rozpoznaniu tego, czy proboszcz wskutek choroby stał się niezdolny do pożytecznego spełniania swoich zadań duszpasterskich, decydujący jest głos biskupa. Przy tej ocenie biskup ma wziąć pod uwagę zarówno stopień niezdolności proboszcza do spełniania swoich zadań, jak i potrzeby danej parafii. Należy przy tym rozważyć, czy istnieje możliwość podziału pracy między proboszczem i wikariuszem, dzięki czemu proboszcz mimo choroby może swoje zadania spełniać pożytecznie.

3. „Utrata dobrego imienia u uczciwych i poważnych parafian lub awersja do proboszcza, które według przewidywań nie ustąpią szybko“:

a) „Utrata dobrego imienia“. Stare prawo kodeksowe wskazywało bardziej opisowo na to, jakie mogą być źródła utraty dobrego imienia przez proboszcza wśród parafian, jak lekkomyślny tryb życia proboszcza, dawniej popełniony występki, który obecnie został ujawniony mimo przedawnienia, występne zachowanie się jego domowników lub krewnych, którzy mieszkają razem z proboszczem. Nowe prawo pomija to wyliczenie. Należy przypuszczać, iż nadal mogą to być przyczyny utraty przez proboszcza dobrego imienia lub też powstania niechęci do proboszcza.

b) Awersja do proboszcza po stronie parafian może powstać również z powodu jakichś faktów przez niego popełnionych, chociażby niezawinionych, np. brak taktu w odnoszeniu się do pewnej grupy ludzi.

Powyższe przyczyny uzasadniają usunięcie proboszcza z parafii tylko wtedy, gdy na podstawie towarzyszących okoliczności należy przewidywać, że w niedługim czasie nie ustąpią. Zarzut utraty dobrego imienia u parafian, jak również powstanie niechęci do jego osoby, musi opierać się na faktach, tj. bądź na faktach popełnionych przez samego proboszcza, bądź popełnionych przez kogoś z jego bliskich. Przed tym zarzutem proboszcz może się obronić wykazując, że fakty te nie wydarzyły się, osoby, które zgłosiły zarzuty, odwołują je itp.

4. „Poważne zaniedbanie lub naruszenie obowiązków parafialnych, które trwa po upomnieniu“. W KPK z 1917 r. była mowa o prawdopodobnym występku jako przyczynie usunięcia proboszcza (kan. 2147 § 2 pkt. 4). Nowy kodeks stawia wymóg, aby w razie stwierdzenia tego rodzaju faktów zaniedbań lub naruszeń swoich obowiązków, np. obowiązku rezydencji, nauczania religii przez proboszcza, biskup nie przystępował od razu do postępowania zmierzającego do usunięcia proboszcza, ale udzielił mu upomnienia. Upomnienie to ma być zwykle, a więc bez zagrożenia sankcją kanoniczną. Dopiero po stwierdzeniu braku poprawy, biskup może przystąpić do podjęcia kroków przewidzianych w procedurze zmierzającej do usunięcia proboszcza.

5. „Zła administracja majątkiem z wielką szkodą dla Kościoła, gdy temu złu inaczej nie można zaradzić“. Jakkolwiek parafia w nowym kodeksie nie jest już traktowana jako beneficjum, to jednak w kan. 532 prawodawca nakłada na proboszcza obowiązek, aby dobrami parafii administrował zgodnie z normami określonymi w kan. 1281-1288. Gdyby więc proboszcz administrował tym majątkiem niezgodnie z tymi normami, to biskup ma usunąć go z parafii. Z brzmienia kan. 1741 pkt. 5 wynika, iż powód ten ma miejsce wtedy, gdy:

a) złe administrowanie majątkiem kościelnym należącym do parafii naraża parafię na wielkie szkody dla Kościoła; gdy szkoda taka istnieje lub grozi bliskie niebezpieczeństwo jej zaistnienia wskutek niedbalstwa lub nieudolności proboszcza;

b) złą administracją majątkiem parafii inaczej nie można zaradzić, jak przez usunięcie proboszcza. Wobec proboszcza, który swoje obowiązki duszpasterskie spełnia z pożytkiem, a zaniedbuje obowiązki dotyczące administracji majątkiem kościelnym, biskup może wyznaczyć wikariusza, którego upoważnia do administrowania majątkiem parafii, bądź upomnieć proboszcza, aby zabezpieczył majątek kościelny, np. przeprowadził remont kościoła parafialnego lub budynków parafialnych itp. Dopiero gdy środki zapobiegawcze nie odniosą skutku, biskup ma przystąpić do pozbawienia proboszcza parafii, którą źle administrował.

Zasięgnięcie opinii proboszczów konsultorów

Gdy po przeprowadzeniu postępowania wstępnego biskup doszedł do wniosku, iż w danym wypadku ma miejsce przyczyna wystarczająca do usunięcia proboszcza, ma podjąć dalsze działania przewidziane w kan. 1742, a mianowicie przeprowadzić naradę z dwoma proboszczami, którzy są członkami specjalnego zespołu powołanego przez radę kapłańską do tego celu na wniosek biskupa. W KPK z 1917 r. przewidziane było zasięgnięcie opinii dwóch proboszczów konsultorów. Biskup powinien przedstawić im argumenty zebrane w postępowaniu wstępnym przemawiające, iż zaistniała wystarczająca przyczyna, i przedyskutować je z nimi. Przeprowadzenie dyskusji z tymi proboszczami jest koniecznym warunkiem legalności dalszego postępowania biskupa, jakkolwiek biskup nie jest związany ich zdaniem. Gdyby nawet obaj proboszczowie byli zdania przeciwnego, biskup może podjąć dalsze działania.

Wezwanie proboszcza do rezygnacji

Gdyby biskup po zasięgnięciu opinii dwóch proboszczów sądził, że należy przystąpić do postępowania zmierzającego do usunięcia proboszcza, wtedy powinien skierować do niego ojcowskie wezwanie, aby w ciągu 15 dni złożył rezygnację z parafii²². W nauce prawa w okresie przed promulgacją nowego KPK dyskutowanej nad tym, czy biskup powinien mieć pewność odnośnie do zaistnienia wystarczającej przyczyny, aby przystąpił do wezwania proboszcza do rezygnacji, czy wystarczy tylko opinia prawdopodobna²³. Z wypowiedzi prawodawcy „censeat“ należy wnioskować, iż biskup może przystąpić do wezwania proboszcza do rezygnacji, gdy nabył pewność, iż tak powinien postąpić, a nie może w sprawie tak ważnej poprzestać na samym tylko przypuszczeniu.

²² Can. 1742 § 1 — „[...] quod si exinde censeat ad amotionem esse deveniendum, causa et argumentis ad validitatem indicatis, parochia paterne suadeat ut intra tempus quindecim dierum renuntiet“.

²³ W polskiej literaturze różnica zdań na ten temat ujawniła się między I. Grabowskim i J. Krzemienieckim. Grabowski uważał, że biskup powinien mieć moralną pewność co do istnienia przyczyn kanonicznych pozbawienia proboszcza po przeprowadzeniu postępowania wstępnego, a przed przystąpieniem do wezwania proboszcza do rezygnacji. Natomiast Krzemieniecki uważał, że ten wymóg jest wygórowany. Por. Krzemieniecki. *Procedura administracyjna* s. 120-121.

W wezwaniu do rezygnacji biskup powinien podać proboszczowi przyczynę i jej uzasadnienie. Wskazanie tych elementów jest wyraźnie wymagane do ważności procesu. Zachowanie tego wymogu jest obwarowane taką klauzulą, gdyż służy zabezpieczeniu należnego proboszczowi prawa do obrony. Nie mógłby się on bronić, gdyby nie znał przyczyny i argumentów, na których biskup się opiera. Wezwanie do proboszcza winno być skierowane na piśmie, a jeśli ustnie, to w obecności notariusza lub dwóch świadków, aby mogło rodzić skutki na forum zewnętrznym.

Następstwa tego wezwania mogą być trzy:

1. Gdy proboszcz w oznaczonym terminie nadeśle swoją rezygnację z parafii, wtedy biskup ogłosi tę parafię jako wakującą na skutek dobrowolnej rezygnacji proboszcza. Proboszcz nie ma obowiązku ogłaszać, że zrezygnował na skutek przyczyny wskazanej mu przez biskupa. Może podać, że zrzeka się na prośbę biskupa. Podanie przez proboszcza przyczyny swej rezygnacji jest jednak konieczne (kan. 187).

Rezygnację swą może proboszcz wnieść zwyczajnie bez zastrzeżeń albo pod warunkiem (*sub conditione*). Prawodawca dopuszcza rezygnację warunkową. Domaga się jednak, aby mogła być przez biskupa legalnie zaakceptowana i rzeczywiście została zaakceptowana (kan. 1743).

2. Proboszcz nie odpowiada w oznaczonym terminie na wezwanie biskupa. Wtedy biskup może ponowić swoje wezwanie i przedłużyć mu czas użyteczny na udzielenie odpowiedzi (kan. 1744 § 1). Podczas gdy termin na rezygnację na pierwsze wezwanie był określony ustawowo 15 dni, to czas trwania drugiego terminu prawo pozostawia uznaniu biskupa. Gdy proboszcz nie odpowiada na powtórne wezwanie, biskup ma zbadać, czy proboszcz nie miał przeszkody. Jeżeli stwierdzi, że proboszcz nie odpowiada mimo braku jakiegokolwiek przeszkody, albo jeśli zgłasza sprzeciw nie zgłaszając żadnych motywów, wtedy biskup wydaje dekret usunięcia proboszcza z parafii (kan. 1744 § 2).

3. Jeżeli zaś proboszcz nie chce zrezygnować z parafii i chce się bronić przed usunięciem, może zgłosić swoje racje i załączyć motywy (kan. 1745). Zależnie od tego, jaka jest przyczyna proponowanej mu rezygnacji, proboszcz może wykazywać, iż przyczyna podana w wezwaniu do rezygnacji nie istniała albo że nie jest wystarczająca do administracyjnego usunięcia go z parafii. W tym celu proboszcz może zgłosić swoje środki dowodowe, jak dokumenty, świadectwa rzeczoznawców lub świadków, wskazując adresy parafian uznających jego owocną pracę itp. Biskup po zapoznaniu się z nimi może zaniechać dalszych działań i zawiadomić proboszcza o załatwieniu sprawy na jego korzyść. Jeżeli jednak biskup uznał ich niewystarczalność, wtedy przed wydaniem dekretu pozbawienia proboszcza parafii pod sankcją nieważności ma dokonać rewizji dotychczasowego postępowania. Prawodawca nakazuje mu podjąć następujące działania:

a) Wezwać proboszcza, aby przejrzał akta i przedstawił na piśmie swój sprzeciw, a nawet dowody przeciwnie, jeżeli takie miałby. W ten sposób prawodawca zabezpiecza proboszczowi możliwość skorzystania z prawa do obrony. Proboszcz może na nowo przedstawić argumenty i dowody na swoją obronę. Prawodawca w nowym kodeksie nie określa terminu, w jakim proboszcz może skorzystać z prawa do obrony. Wydaje się, że należy tu zastosować analogię do poprzedniej fazy procedury; obowiązuje tu zatem termin piętnastodniowy, tak samo jak termin na zrzeczenie się (kan. 1742 § 1).

Prawodawca nie wypowiada się, czy proboszcz, o którego usunięcie chodzi, może bronić się tylko osobiście, czy może skorzystać do tego z pomocy pełnomocnika. W starym prawie kodeksowym kwestia ta również była pominięta. Zdaniem komentatorów należało tu zastosować analogię do procesu zwyczajnego, tzn. że proboszcz mógł dać upoważnienie pełnomocnikowi do występowania w jego imieniu pod warunkiem, że pełnomocnik zostanie zaakceptowany przez biskupa. Analogią tą można posłużyć się również obecnie. Tak samo jak dawniej, uzasadnione jest umożliwienie proboszczowi skorzystania z pomocy pełnomocnika. Na wezwanie biskupa proboszcz powinien jednak zawsze stawić się osobiście celem złożenia wyjaśnień.

b) Następnie biskup uzupełni postępowanie dowodowe, jeżeli zachodzi potrzeba, i razem z dwoma proboszczami ponownie sprawę rozpatrzy. Proboszczowie winni być ci sami. Gdyby zachodziła niemożliwość wezwania tych samych, biskup może wyznaczyć do tego zadania nowych proboszczów. Biskup ma wezwać tych proboszczów na naradę i rozważyć z nimi wszystkie dowody zebrane w postępowaniu dowodowym, przemawiające *pro* i *contra*, oraz zapytać ich o radę.

c) Po wysłuchaniu rady proboszczów biskup sam podejmie ostateczną decyzję: czy proboszcza należy usunąć z parafii, czy pozostawić. Jeżeli podejmie decyzję usunięcia proboszcza z parafii, to ogłosi ją w formie dekretu (kan. 1745 pkt 3). Dekret ten powinien spełniać wymogi określone w kan. 51, tzn. zawierać motywy usunięcia proboszcza.

Jeżeli biskup po rozważeniu wszystkich dowodów uzna dowody przemawiające za usunięciem proboszcza za wątpliwe lub niewystarczające, wyda dekret, w którym postanowi pozostawić proboszcza na parafii. W razie potrzeby może udzielić proboszczowi upomnienia albo zachęcić do pożytecznej pracy.

Jeżeli biskup uzna, iż dowody są wystarczające, wyda dekret pozbawiający proboszcza parafii, i zawiadomi o tym proboszcza.

Obowiązki biskupa wobec proboszcza pozbawionego parafii

Z racji inkardynacji duchownego do diecezji biskup ma obowiązek zabezpieczenia mu środków utrzymania. Prawodawca w kan. 1746 przewiduje dwa sposoby zaopatrzenia proboszcza pozbawionego parafii w drodze postępowania administracyjnego. Wybór jednego z nich pozostawiony jest roztropnemu uznaniu biskupa.

1. Nominacja proboszcza usuniętego z parafii na inny urząd. Biskup może powierzyć mu zatem inną parafię, jeżeli uważa, że jest on zdolny do jej prowadzenia, np. proboszcz niezdolny do kierowania parafią w wielkim mieście może być mianowany proboszczem mniejszej parafii wiejskiej lub otrzymać urząd kościelny nieduszpasterski, jeżeli jest zdolny do pracy.

2. Skierowanie proboszcza na emeryturę lub rentę w wypadku, gdy proboszcz nie nadaje się do pracy z powodu braku zdrowia. Tak samo należy skierować na emeryturę kapłana, który zrzeka się urzędu z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego. Obowiązkiem biskupa jest wskazać, z jakiego źródła proboszcz pozbawiony parafii będzie czerpał środki na swoje utrzymanie i ewentualne leczenie.

2.1.6. OBOWIĄZKI I UPRAWNIENIA PROBOSZCZA USUNIĘTEGO Z PARAFII

Dekret biskupa usuwający proboszcza z parafii rodzi skutki z chwilą zawiadomienia proboszcza w sposób prawnie określony. Na proboszcza, który otrzymał dekret pozbawiający go parafii, prawodawca w kan. 1747 nakłada następujące obowiązki:

1. Ze względu na dobro parafian proboszcz powinien wstrzymać się od dalszego wykonywania zadań proboszczowskich.

2. Powinien opuścić dom parafialny, a wszystko, co należy do parafii, przekazać temu duchownemu, któremu biskup powierzył kierowanie parafią, a więc nowemu proboszczowi lub administratorowi. Przekazanie majątku parafialnego powinno odbyć się według przepisów określonych przez prawo partykularne, statuty diecezjalne lub zarządzenie biskupa.

Wyjątek od reguły dotyczącej opuszczenia domu parafialnego dopuszczalny jest w kan. 1747 § 2 w odniesieniu do proboszcza chorego. Jeżeli więc proboszcz z powodu choroby nie może się bez trudności przenieść do innego domu, biskup może pozostawić mu w używanie — nawet wyłączone — dom parafialny na okres trwania tej konieczności.

Proboszcz pozbawiony parafii nadal ma prawo do obrony. Prawodawca przewiduje w kan. 1747 § 3 możliwość skorzystania przez proboszcza z rekursu przeciwko dekretowi, który pozbawił go parafii. W okresie trwania rekursu, czyli od wniesienia rekursu do wydania dekretu rozstrzygającego, biskup nie może zamianować nowego proboszcza, ale potrzebom duszpasterskim może zarządzić przez zamianowanie administratora tymczasowego. Przeciwko dekretowi biskupa proboszcz może wnieść rekurs hierarchiczny do Kongregacji do Spraw Duchowieństwa, a od decyzji kongregacji — do drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej.

b) Procedura administracyjna przy przenoszeniu proboszczów

Przeniesienie proboszcza, jak przeniesienie każdego duchownego z jednego urzędu lub beneficjum na inny, w dawnym prawie kanonicznym było dopuszczalne tylko ze względu na potrzebę lub konieczność Kościoła. W prawie przedkodeksowym wyróżniono następujące sposoby przeniesienia: dobrowolne, czyli z własnej woli przenieszonego; przymusowe, zastosowane wbrew jego woli; zaszczytne, jeżeli było dokonane na znak uznania dla zasług — z urzędu niższego na wyższy; karne, gdy było stosowane z powodów zawinionych przez przenieszonego, aby ratować go przed całkowitym pozbawieniem urzędu. Przeniesienie karne rozwinęło się w Kościele zwłaszcza po Soborze Trydenckim²⁴.

Wszystkie te rodzaje przeniesienia przetrwały do promulgacji KPK z 1917 r. Charakterystyczne było rozróżnienie między postępowaniem przy przenoszeniu proboszczów nieusuwalnych i usuwalnych. Przenoszenie proboszczów nieusuwalnych zastrzeżone było Stolicy Apostolskiej. Tak samo biskup musiał mieć zezwolenie Stolicy Apostolskiej na przeniesienie proboszcza usuwalnego, jeżeli parafia, na którą proboszcz był przenoszony, była gorsza od tej, którą dotychczas kierował.

²⁴ Tamże s. 155-158.

W KPK z 1917 r. procedura administracyjna, jaką należy zachować przy przenoszeniu proboszczów, była określona w kan. 2162-2167. Procedura ta różni się znacznie od tej, jaką należy zachować przy usuwaniu proboszczów. Motywacja, dla której zostaje podjęte postępowanie, jest inna przy przenoszeniu, aniżeli przy usuwaniu proboszcza. Motywem usunięcia proboszcza jest wzgląd na dobro tej parafii, którą dotychczas kierował, bądź jego niezdolność do dalszego kierowania tą parafią. Natomiast motywem przeniesienia jest wzgląd na dobro tej parafii, na którą proboszcz ma być przeniesiony.

Sobór Watykański II przyczynił się do wprowadzenia pewnych zmian w postępowaniu przy przenoszeniu proboszczów. Na mocy dekretu *Christus Dominus* (nr 31) zniesiony został podział proboszczów na usuwalnych i nieusuwalnych, a tym samym nastąpiło ujednoczenie postępowania przy przenoszeniu proboszczów. Uchylony został kodeksowy zakaz przenoszenia proboszczów nieusuwalnych na parafię niższego rzędu bez zgody Stolicy Apostolskiej²⁵. W motu proprio papieża Pawła VI *Ecclesiae Sanctae* z 6 VIII 1966 r., w którym zostały ustanowione normy wykonawcze do niektórych uchwał soborowych, a między innymi do dekretu *Christus Dominus*, wskazano, iż jedynym motywem postępowania biskupa przy przenoszeniu proboszczów na inną parafię lub jakkolwiek inny urząd jest „dobro dusz i konieczność lub pożytek Kościoła”²⁶. Tym samym poszerzony został zakres dyskrecjonalnej władzy biskupa w podejmowaniu takiej decyzji, która jest bardziej odpowiednia dla dobra duchowego Kościoła w danych okolicznościach, bez skrępowania jakie dawniej wynikało z nieusuwalności niektórych proboszczów²⁷. Motu proprio wymagało tylko, aby biskup przed przeniesieniem proboszcza zasięgnął opinii dziekana.

Nowa procedura przy przenoszeniu proboszczów jest uproszczona w stosunku do tej, jaka była określona w KPK z 1917 r. Uwzględniono zmiany, jakich dokonano w uchwałach soborowych i posoborowych.

Elementy tej procedury, jaką należy zachować przy przenoszeniu proboszczów, według nowego KPK są następujące: organ kompetentny do przeprowadzenia postępowania, motyw przeniesienia, propozycja i zachęta ze strony biskupa, dekret biskupa w razie zgody proboszcza na przeniesienie, sprzeciw proboszcza, rozpatrzenie sprzeciwu przez biskupa razem z dwoma proboszczami, ponowienie propozycji przez biskupa, wydanie przez biskupa dekretu przeniesienia mimo odmowy proboszcza, deklaracja o zawakowaniu parafii, rekurs proboszcza przeciwko dekretowi biskupa.

Organ kompetentny do przeprowadzenia postępowania zmierzającego do przeniesienia proboszcza

Organem tym według kan. 1748 jest biskup diecezjalny. Powstaje pytanie, czy kompetencja w tym przedmiocie zastrzeżona jest samemu biskupowi diecezjalnemu,

²⁵ G. Lobina. *Procedura administrativa particolare*. W: *Il diritto nel mistero della Chiesa*. Vol. 4. Roma 1980 s. 263-264.

²⁶ AAS 58:1966 s. 757-787.

²⁷ J. Rybczyk. *Zmiana w prowizji kanonicznej*. RTK 17:1970 z. 5 s. 8-10; H. Hackt. *Die Pfarrei*. W: *Grundriss des nachkonziliaren Kirchenrechts*. Regensburg 1979 s. 302-312.

czy przysługuje także organom pomocniczym, tzn. wikariuszowi generalnemu i wikariuszowi biskupiemu. W odpowiedzi na to pytanie można przypuszczać, iż zgodnie z kan. 479 § 1 władza wykonawcza, jaka przysługuje wikariuszowi generalnemu w całej diecezji, obejmuje również kompetencje przenoszenia proboszczów, chyba że biskup diecezjalny zarezerwował je sobie. Z kan. 479 § 2 zaś wynika, że wikariusz biskupi ma władzę do przenoszenia proboszczów w tej części diecezji, dla której został ustanowiony, o ile biskup diecezjalny nie zarezerwował tych kompetencji sobie lub wikariuszowi generalnemu. Władza, jaka — w myśl kan. 427 § 1 — przysługuje administratorowi diecezjalnemu w okresie wakansu stolicy biskupiej, obejmuje również kompetencje w zakresie przenoszenia proboszczów, o ile zaistnieją wymogi określone w sprawie zaradzenia potrzebom duszpasterskim²⁸.

Motyw przeniesienia proboszcza

Motyw przeniesienia proboszcza jest inny, aniżeli motyw usunięcia go z parafii. W KPK z 1917 r. prawodawca tak to uzasadnia: „Jeśli dobro dusz wymaga“ (kan. 2162), tzn. dobro tej parafii, do której proboszcz ma być przeniesiony, a nie tej, którą dotychczas z pożytkiem kieruje. W nowym KPK prawodawca motyw ten rozszerza: „Jeśli dobro dusz lub konieczność albo pożytek Kościoła wymaga“ (kan. 1748), proboszcz może być przeniesiony na inną parafię lub inny urząd²⁹. Motywem wydania tego aktu, jakim jest dekret przeniesienia proboszcza, nie jest więc dobro duchowe tej parafii, którą proboszcz dotychczas kierował, ale dobro duchowe tej parafii, do której ma być przeniesiony, bądź konieczność lub potrzeba Kościoła skonkretyzowana w zadaniach innego urzędu kościelnego, np. dyrektora wydawnictwa diecezjalnego, profesora seminarium duchownego itp. W tego rodzaju postępowaniu chodzi o takiego proboszcza, który z pożytkiem pracował w powierzonym mu parafii, dlatego zasługuje on na uznanie za dotychczasową pracę. W dawnym prawie przeniesienie było traktowane jako odznaczenie proboszcza za dotychczasową pracę. Biskup diecezjalny podejmując decyzję przeniesienia proboszcza ma więc na względzie to dobro Kościoła, jakie zostanie osiągnięte, gdy proboszcz zostanie przeniesiony na nową parafię lub nowy urząd nieparafialny, z uwagi na jego przymioty, np. zdolności organizatorskie, talent duszpasterski, odpowiednie wykształcenie. Charakterystyczną rzeczą nowej procedury jest to, iż odnosi się nie tylko do przeniesienia proboszcza z jednej parafii na inną, ale również na inny urząd kościelny, a więc wskazuje na możliwość przeniesienia proboszcza na urząd kościelny nie związany bezpośrednio z pracą duszpasterską, ale ze spełnianiem innych zadań związanych z misją Kościoła.

²⁸ Ograniczenie władzy administratora diecezjalnego, jakie stawia kan. 428 § 1 „sede vacante nihil innovetur“ nie obejmuje kompetencji do przenoszenia proboszczów. Przenoszenie proboszczów zmierza bowiem do zabezpieczenia normalnego funkcjonowania diecezji, a nie do wprowadzenia innowacji, jakimi są: zwołanie synodu diecezjalnego, promulgacja statutów synodalnych, ustanawianie nowych urzędów kościelnych itp.

²⁹ Can. 1748 — „Si bonum animarum vel Ecclesiae necessitas aut utilitas postulet, ut parochus a sua, quam utiliter regit, ad aliam parocem aut ad aliud officium transferatur, Episcopus eidem translationem scripte proponat ac suadeat ut pro Dei atque animarum amore consentiat“.

Propozycja i zachęta do przeniesienia

Ponieważ akt przeniesienia dotyczy proboszcza pracującego z pożytkiem na dotychczasowym stanowisku, dlatego prawodawca nakazuje biskupowi, aby postępował wobec niego łagodnie, a więc nie pozwala mu na stosowanie środków przymusu. Biskup ma go skłonić do dobrowolnego przejścia do innej pracy w Kościele. Przedstawi proboszczowi na piśmie propozycję przeniesienia go do innej parafii lub na inny urząd zachęcając, aby zgodził się z miłości do Boga i dusz ludzkich (kan. 1748). Przepis dotyczący tego zagadnienia różni się od zamieszczonego w KPK z 1917 r. tylko tym, iż nakazuje, aby biskup propozycję przeniesienia przedstawił proboszczowi na piśmie. Gdyby biskup poprzestał na ustnym wyrażeniu propozycji przeniesienia proboszcza, to nie można by było przystąpić do dalszych czynności prawnych. W piśmie tym biskup ma wskazać proboszczowi racje przemawiające za przeniesieniem go na inne stanowisko, aby uzyskać jego zgodę. Wskazując aktualne potrzeby Kościoła zawsze należy też odwołać się do motywów nadprzyrodzonych, zwłaszcza gdyby przeniesienie miało pociągnąć konieczność poniesienia przez proboszcza pewnej ofiary ze względu na trudniejsze warunki pracy.

Nowy KPK nie zwraca uwagi — jak czynił to kan. 2163 KPK z 1917 r. — na to, czy przeniesienie następuje na parafię wyższego czy niższego rzędu, biorąc pod uwagę kryteria natury duchowej lub ekonomiczne. Motywem przeniesienia nie mogą być korzyści osobiste proboszcza, ale potrzeby lub konieczność Kościoła.

W wypadku, w którym proboszcz dobrowolnie przyjmie propozycję biskupa, biskup przystępuje do wydania dekretu przeniesienia proboszcza na inny urząd. Wypada, aby proboszcz wyraził swą zgodę na piśmie. Dekret biskupa powinien być wydany zgodnie z wymogami, jakie stawia nowy KPK w kan. 190 i 191. Na tym zazwyczaj kończy się postępowanie w tego rodzaju sprawie. Postępowanie to może mieć dłuższy bieg, jeżeli proboszcz nie chce dobrowolnie przyjąć propozycji biskupa.

Sprzeciw proboszcza wobec propozycji biskupa

W wypadku, gdy proboszcz nie chce zgodzić się na propozycję biskupa przeniesienia go na inny urząd, powinien przedłożyć biskupowi swoje racje na piśmie (kan. 1749). Gdyby proboszcz przedstawił swoje racje wobec biskupa tylko ustnie, to do ważności konieczne jest sporządzenie przez notariusza dokumentu urzędowego.

Kodeks nie bierze pod uwagę takiego wypadku, w którym proboszcz nie zgodził się na przeniesienie i nie przedłożył swoich racji, dla których nie wyraża zgody, czyli zachował milczenie wobec propozycji wyrażonej przez biskupa. Wydaje się, że w takim wypadku biskup powinien sprawdzić, czy nie zaistniała jakaś przeszkoda uniemożliwiająca proboszczowi udzielenie odpowiedzi. Jeżeli okaże się, że proboszcz nie otrzymał propozycji, to biskup może ją ponowić. Gdyby zaś okazało się, że proboszcz zaniedbał udzielić odpowiedzi, wówczas biskup powinien wezwać go, aby podporządkował się wymogom prawa. Proboszcz może zwrócić się do biskupa z prośbą o danie mu pewnego czasu na zastanowienie się przed udzieleniem odpowiedzi, zwłaszcza gdyby mu chodziło o zebranie odpowiednich informacji³⁰.

³⁰ M. Conte a Coronata. *Institutiones iuris canonici*. Vol. 3. Roma 1956 s. 607; F. Cappello. *Summa iuris canonici in usum scholarum concinnat*. Vol. 2. Roma 1934 s. 93-94.

Rozpatrzenie sprzeciwu proboszcza wobec propozycji biskupa

Biskup ma rozpatrzyć racje przedłożone przez proboszcza, dla których odmawia spełnienia propozycji. Może on uznać słuszność argumentacji proboszcza i zaniechać dalszych kroków w tym względzie. Natomiast w wypadku, w którym biskup uważa, że racje te nie są przekonujące, a tym samym nie należy odstępować od przedłożonej proboszczowi propozycji, to powinien zgodnie z kan. 1750 rozważyć sprawę z dwoma proboszczami powołanymi na stałe do tego celu spośród kandydatów zgłoszonych przez radę kapłańską. Dyskusja ma dotyczyć:

— racji przemawiających za przeniesieniem proboszcza na inną parafię lub urząd zaproponowany mu przez biskupa

— racji przemawiających przeciwko przeniesieniu, jakie zostały zgłoszone przez proboszcza.

Niewątpliwie z dyskusji biskupa z tymi proboszczami należałoby sporządzić protokół. Kodeks nie stawia wymogu, aby konsultorzy wypowiedzieli swoje opinie na piśmie. Z wypowiedzi prawodawcy, iż biskup z nimi *rationes perpendat* — racje rozważy — wynika, iż powinna odbyć się ich wspólna narada na temat tych racji. Opinie proboszczów mogą być przychylnie dla proboszcza lub zgodne z wnioskiem biskupa. Gdyby proboszczowie wyrazili opinie, że należy uznać racje proboszcza wzbraniającego się przed przyjęciem propozycji przeniesienia go, biskup może zaniechać dalszych działań i zawiadomić proboszcza o załatwieniu sprawy na jego korzyść. Biskup nie jest jednak skrepowany opinią proboszczów, zwłaszcza gdy jest przekonany, że za przeniesieniem przemawiają poważne racje.

Ojcowskie wezwanie proboszcza przez biskupa

W wypadku, w którym biskup po przeprowadzeniu narady z proboszczami jest przekonany, że dobro Kościoła wymaga przeniesienia proboszcza, wówczas udzieli proboszczowi ojcowskiego wezwania (*paternas exhortationes*). Kodeks nie używa tu wyrazu *monitio* — upomnienie. Wezwanie to jest ojcowskie, a więc należy je odróżnić od upomnienia kanonicznego (*monitio canonica*), którego udziela się wobec tych osób, które dopuścili się jakiegoś przestępstwa kościelnego. To ojcowskie wezwanie biskupa, aby proboszcz spełnił jego propozycję, nie ma więc charakteru karnego. Kodeks nie wypowiada się, czy to wezwanie ma być dane na piśmie. Jednak wydaje się, że należy na piśmie sporządzić akt tego wezwania. Kodeks nie wspomina o tym, czy biskup powinien wskazać proboszczowi termin spełnienia jego propozycji. Jednakże biskup powinien wskazać termin, w jakim proboszcz ma odpowiedzieć na ponowną propozycję przeniesienia go. W tej ponownej propozycji należy wskazać powód przeniesienia proboszcza oraz zamieścić wzmiankę o odbytej naradzie biskupa z dwoma proboszczami, aby proboszcz wiedział o tym, jakie mogą być następstwa prawie przewidziane w kan. 1751.

Wydanie przez biskupa dekretu przeniesienia proboszcza

W nowym KPK nastąpiło skrócenie dalszego biegu postępowania celem przeniesienia proboszcza. W KPK z 1917 r. był wymóg, aby w wypadku, w którym proboszcz po przedłożeniu mu ponownej propozycji przez biskupa, odmawiał jej spełnienia, biskup udzielił proboszczowi nakazu, aby w określonym terminie objął nową parafię pod sankcją zawakowania parafii *ipso facto* po upływie wskazanego terminu (kan. 2167 § 1). Kanoniści zastanawiali się nad tym, czy jest to nakaz karny czy tylko moralny³¹. Niewątpliwie tego rodzaju nakaz miał charakter sankcji *latea sententiae*. W kan. 1751 § 1 prawodawca upoważnia biskupa, aby w wypadku dalszego sprzeciwu ze strony proboszcza wydał dekret przeniesienia proboszcza, w którym powinien określić termin, po upływie którego nastąpi zawakowanie parafii. W takim wypadku biskup postępuje zgodnie ze swymi uprawnieniami władczymi, wydając proboszczowi dekret przeniesienia wbrew jego woli, jako nakaz prawny przeniesienia na inną parafię lub inny urząd kościelny. Z chwilą otrzymania tego dekretu proboszcz jest zobowiązany opuścić zajmowaną dotychczas parafię i objąć nowy urząd wyznaczony mu przez biskupa w sposób prawnie określony.

Deklaracja zawakowania parafii

Jeżeli proboszcz po upływie czasu określonego przez biskupa w dekrecie nie przeniósł się na inną parafię, biskup może wydać dekret deklarujący, że nastąpiło zawakowanie parafii. Tego rodzaju dekret kończy właściwe postępowanie administracyjne zmierzające do przeniesienia proboszcza. Przeciwno proboszczowi, który został w ten sposób pozbawiony parafii, a nie objął nowego urzędu, może być podjęte postępowanie karne. Wskazane jest, aby biskup przed wydaniem tego definitywnego dekretu upewnił się co do tego, czy proboszcz otrzymał nakaz przeniesienia i czy nie było przyczyny usprawiedliwiającej nieobjęcie przez niego nowego urzędu w określonym przez biskupa terminie.

Skutki tego definitywnego dekretu o zawakowaniu parafii są takie same, jak dekretu dotyczącego usunięcia proboszcza z parafii. Prawodawca w kan. 1752 nakazuje, aby w stosowaniu przepisu o usunięciu proboszcza czy przeniesieniu go, biskup miał na uwadze zasadę słuszności kanonicznej oraz prawdę, iż zbawienie dusz powinno być najwyższym prawem w Kościele. Z tej racji biskup nawet po wydaniu dekretu o zawakowaniu parafii powinien postępować z zachowaniem najwyższego stopnia roztropności pastoralnej, aby kapłan, który dotychczas pracował z pożytkiem, w przyszłości nie stał się bezużyteczny dla Kościoła.

Proboszczowi, który uważa się za pokrzywdzonego definitywnym dekretem biskupa, przysługują środki odwoławcze, jakie prawo przewiduje wadliwym aktom administracyjnym.

³¹ Conte a Coronata. *Institutiones* s. 609; F. Wernz, P. Vidal. *Ius Canonicum*. Vol. 6. Roma 1949 s. 771.

**DIE KIRCHLICHE VERWALTUNGSPROZEDUR IM NEUEN
CODEX IURIS CANONICI****Zusammenfassung**

Der Artikel gliedert sich in zwei Teile. Im ersten Teil werden die Elemente der allgemeinen Verwaltungsprozedur vorgestellt, die man auf dem Wege wissenschaftlicher Analyse im Buch I des neuen CIC finden kann. Sie werden in der folgenden Ordnung besprochen: 1) das Prinzip der Schriftlichkeit und Motivation der Verwaltungsakte; 2) das Fälligkeitsprinzip; 3) das Legalitätsprinzip; 4) die Pflicht der Sammlung von Informationen und Beweisen im dem Erlass des kirchlichen Verwaltungsaktes vorausgehenden Verfahren; 5) das Prinzip der Auslegung der Verwaltungsakte; 6) das Notifikationsprinzip; 7) die Prinzipien hinsichtlich der Vollstreckung der Verwaltungsakte.

Im zweiten Teil werden die Normen der besonderen Verwaltungsprozedur besprochen, die im Buch VII des neuen CIC enthalten sind und folgende Punkte betreffen: 1) das Vorgehen bei der Entfernung eines Pfarrers aus seiner Pfarrei; 2) das Vorgehen bei der Versetzung eines Pfarrers in eine andere Pfarrei bzw. ein anderes kirchliches Amt.